
**НАРОДЖУВАНІСТЬ В УКРАЇНІ
НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОРІЧЧЯ:
СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ,
НОВІ СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ**

УДК 314.3:316.4(477)

*Д.П. МЕЛЬНИЧУК,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри управління персоналом і економіки праці
Житомирського державного технологічного університету*

**НАРОДЖУВАНІСТЬ В УКРАЇНІ:
ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ
НА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ТА
МАЙБУТНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЮДСЬКОГО
КАПІТАЛУ**

Постановка проблеми. Прогрес людської цивілізації неминуче призводить до появи принципово нових орієнтирів та пріоритетів суспільного розвитку. Здатність адекватно реагувати на такі епохальні виклики, по суті, і є головним критерієм життєздатності того чи іншого соціуму. Історія людства майорить прикладами занепаду держав, які, будучи достатньо розвинутими, не змогли вчасно адаптуватися до глобальних економічних і технологічних змін.

Входження світу в еру економіки знань зумовлює новий поділ країн на лідерів та аутсайдерів. Перші, володіючи новітніми технологіями, що базуються на автоматизованому виробництві та біоінженерії, мають всі шанси для сталого соціально-економічного розвитку, а другі, на жаль, поповнять список сировинних баз та полігонів для випробування генномодифікованих організмів. Не драматизуючи ситуацію занадто, зазначимо, що, виходячи з темпів розвитку знань у сучасному світі (а їх обсяг нині подвоюється кожні п'ять років), у недалекому майбутньому варто очікувати суттєву поляризацію соціально-економічних перспектив держав світу, а тому закономірно постає запитання: “Яка ж майбутня доля України, і які шанси у її мешканців підкріпити виборену незалежність сталим економічним розвитком?”

Зміст шуканої відповіді великою мірою залежатиме від прогресивності знань, що втілені у громадянах держави. Іншими словами, у найближчій перспективі благополуччя будь-якого суспільства визначатиметься рівнем розвитку людського капіталу та наявністю умов, необхідних для його формування і повноцінного використання. Це можна брати до уваги або ігнорувати, визнавати або ні, але у загальному протиборстві держав переможуть саме ті, що сформуєть необхідний людський капітал вчасно, зуміють зберегти та примножити його, будуть спроможні ефективно розпорядитись ним.

Теоретично людський капітал є власністю окремої людини, що є його носієм, від волі якої залежать перспективи його формування та використання. Без людини немає і того капіталу, який названо людським. Такі примітивні міркування сприяють усвідомленню того, що сучасні тенденції у сфері народжуваності мають становити істотний інтерес як у суто демографічному контексті, так і в площині економічних підвалин державотворення та геополітичної конкуренції.

Надзвичайному загостренню репродуктивної проблематики сприяє демографічна криза, що охопила Україну. За таких умов виникає нагальна потреба у формуванні дієвих пропозицій та реалізації ефективних заходів щодо активізації дітородної активності населення, створення умов, необхідних для забезпечення психічного та фізичного здоров'я кожного покоління. Крім того, актуальними є питання взаємозв'язку динаміки народжуваності з перспективами нагромадження національного людського капіталу, проблеми здоров'я новонароджених дітей як майбутніх носіїв людського капіталу, активізації відтворювальних процесів за сучасних умов, коли кожен усвідомлює, що він вправі самостійно вирішувати, скільки дітей мати і чи мати їх взагалі.

Сьогодні в країнах не лише пострадянського, а й європейського простору є безліч різноманітних кар'єрних альтернатив та елементарних соціально-побутових перепон, здатних відвернути увагу суспільства від репродуктивних намірів. Уповільнення народжуваності на території Європи вже давно не аналізується з позицій ситуації, що склалася тимчасово. Всім зрозуміло, що це стала тенденція, яка зумовлюється широким спектром факторів економічного, соціального, культурно-історичного та ментального характеру. Тому логічною є думка, що оптимізація динаміки та структури народжуваності має відбуватися на комплексній міждисциплінарній основі. Спіратися виключно на досягнення економічної науки при розв'язанні подібних проблем помилково, адже тут ми маємо справу не тільки з людською прагматичністю, а й з проявами досі непізної матерії психіки, у глибинах якої народжується "його величність" бажання мати дитину та приймається відповідне рішення.

Раніше, в умовах планової економіки та централізованого управління, проводили системні заходи щодо відтворення населення держави – увагу приділяли не лише самому факту народження, а й майбутній долі молодих громадян: розвивалася мережа дошкільних закладів освіти, контролювалася якість продуктів харчування та збалансованість дитячого раціону, закладалися підвалини повноцінного медичного обслуговування новонароджених та дітей старшого віку. Звісно, безліч завдань залишилися нерозв'язаними. Проте навіть тоді, в умовах грандіозної зашореності щодо питань статі та сексуального виховання, тоталітарна машина не цуралася репродуктивно-відтворювальних проблем, знаходила важелі впливу й у таких приватних питаннях, як спонукання сімей до народження дитини. Подібні завдання залишаються актуальними і сьогодні. Вони нерозривно пов'язані з динамікою народжуваності та аналізом якостей народжених дітей – майбутніх власників та розпорядників людського капіталу України.

До речі, помиляється той, хто вважає, що ідеологічні та інформаційно-роз'яснювальні методи впливу вичерпали свій потенціал. Зокрема, доцільність їх застосування зафіксовано у Програмі дій Міжнародної конференції з народонаселення та розвитку, яка відбулася в Каїрі у 1994 р. Серед іншого у названій програмі наголошується на необхідності *активної пропаганди через засоби масової інформації* сімейних цінностей та свідомого ставлення до сімейних обов'язків [1, с. 22]. Та автору якось не доводилося чути такої пропаганди в Україні!

На нашу думку, навіть за демографічної та фінансово-економічної кризи заходи щодо популяризації репродуктивних ідей є цілком доступними та дієвими, а тому й найважли-

вішими серед інших засобів впливу як матеріального, так і нематеріального характеру. На жаль, в Україні їх застосуванню не приділяють належної уваги, що загалом сповільнює позитивні тенденції у сфері народжуваності, ускладнюючи тим самим вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням необхідних кількісних та якісних ознак людського капіталу держави у скільки-небудь віддаленій перспективі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій дає змогу дійти висновку, що висвітленню проблем народжуваності в Україні приділяється досить багато уваги. Проте у переважній більшості репрезентованих праць акцент роблять на кількісних змінах у сфері народжуваності, а проблеми якісних змін здебільшого ігнорують. Крім того, автори досить часто уникають конкретних обґрунтованих висновків стосовно прямих та опосередкованих причин і наслідків тих процесів, що спостерігаються сьогодні у сфері відтворення населення України. І це не дивно – мабуть, важко знайти більш разучий індикатор благополуччя держави, ніж динаміка репродуктивної активності її громадян.

Разом з тим таким індикатором необхідно користуватися обережно, розуміючи та враховуючи ментальну специфіку окремої соціальної спільноти, її релігійні переконання та культурні традиції. Так, висока народжуваність на африканському континенті та в деяких країнах Азії – ознака низького рівня життя, зависокої смертності, нерозвиненості системи охорони здоров'я, відсутності належного рівня просвітницької роботи. Досліджуючи такі проблеми, В. Скотт зазначає, що любов та сексуальні стосунки є чи не єдиним джерелом радості для людей, що живуть в умовах крайньої нужденності [2, с. 6]. За таких умов високий рівень народжуваності дає можливість зберегти чисельність населення країни на тлі приголомшливого рівня смертності громадян усіх вікових груп. Звісно, подібні репродуктивні тенденції характеризують не піднесення, а занепад соціальних стандартів та реальних перспектив суспільного розвитку.

Тому, говорячи про народжуваність, варто співвідносити конкретні репродуктивні тенденції із загальною демографічною картиною, динамікою зростання ВВП країни, ступенем розвитку соціальної інфраструктури та системи соціального захисту населення. За такого виваженого підходу народжуваність, безперечно, виступає найважливішим критерієм оцінювання рівня суспільного розвитку. Зрозуміло, що в Україні такий індикатор має свої особливості, зміст яких ґрунтовно опрацьовано та висвітлено у [1; 3; 4; 5]. Там же міститься широкий аналіз статистичних даних щодо народжуваності в Україні, проаналізовано відповідні тенденції в контексті інших демографічних процесів, окреслено шляхи виходу з кризи відтворення населення, що склалася в Україні.

Мета дослідження полягає у конкретизації факторів, що визначають специфіку репродуктивної поведінки населення, а також у з'ясуванні впливу поточних ознак народжуваності в Україні на перспективи формування її людського капіталу.

Виклад основного матеріалу. Задля досягнення поставленої мети, на основі застосування статистичних даних та оперуючи висновками, що містяться у вищезгаданих наукових працях, автор провів анкетування студентської молоді – майбутніх батьків – громадян України молодшого репродуктивного віку, результати якого і покладено в основу представленого матеріалу. Загалом в анонімному та добровільному анкетуванні взяли участь 547 студентів ВНЗ віком 18–22 роки і чоловічої, і жіночої статі. Серед запитань, які містила анкета, основну увагу було приділено обумовленості дітородної активності сучасної жінки перспективами кар'єрного росту, абортивній проблематиці та факторам підвищення рівня народжуваності в Україні.

Варто зазначити, що молодь доволі охоче та активно брала участь в анкетуванні, чого не спостерігалось минулого року, коли ми проводили подібне дослідження з питань трудової міграції. Все це засвідчило, що проблеми народжуваності є небайдужими сучасній

молоді, а тому є всі підстави стверджувати про наявність істотних резервів покращення репродуктивної активності громадян України. Разом з тим було встановлено, що, за відсутності рішучих кроків у напрямі активізації репродуктивної поведінки населення, у найближчому майбутньому існує суттєва небезпека зменшення кількості жінок, які оберуть альтернативу материнства, тимчасово або назавжди відкинувши перспективи кар'єрного росту та самореалізації у суспільстві.

У такому контексті варто згадати, що у Програмі дій Міжнародної конференції з народонаселення та розвитку особливу увагу приділено забезпеченню гендерного паритету, що стосується і проблем заробітної плати, середній рівень якої в Україні протягом останніх років серед жінок за даними [1, с. 13] був на 27–28% менше, ніж у чоловіків. Проте чи не сприятиме встановлення такого паритету ще більшому спотворенню репродуктивної динаміки в Україні? Як свідчать висновки нашого дослідження, 44% жінок вже сьогодні визнають, що “менша кількість дітей є стратегічним вибором сучасної сім'ї, який дає змогу жінці брати активнішу участь у суспільному житті, задовольняти її власні кар'єрні прагнення”. Причому 78% з тих, які так вважають, зазначили, що не перейматимуться думкою майбутнього чоловіка щодо власного вибору між кар'єрою та сім'єю. Як не дивно, кар'єрні прагнення жінок підтримала достатньо велика кількість чоловіків (31%). Виявляється, що репродуктивні наміри сучасних жінок значно пригнічуються їх кар'єрними очікуваннями, а роль чоловіків щодо активізації народжуваності в сім'ях нині досить часто є другорядною.

Такі погляди сприяють загостренню проблем позашлюбної народжуваності та виступають підґрунтям абортівних намірів населення України. Результати анкетування з подібних питань виявили неабияку обізнаність молоді (59,9%) щодо частки дітей, народжених поза шлюбом. Якщо взяти до уваги, що ніхто з опитаних не вивчав дисциплін соціально-демографічного циклу, то спадає на думку, що ситуація, коли кожна п'ята дитина в Україні народжується поза шлюбом, видається сучасній молоді цілком логічною та природною.

А стосовно абортівної проблематики, то лише кожен десятий з опитаних чоловіків радив би своєму сексуальному партнеру позбутися позашлюбної вагітності шляхом її штучного переривання. Натомість, 30,5% жінок зізналися, що, можливо, вдалися б до абортів, якщо б завагітніли поза шлюбом. В тому числі 4% з опитаних жінок оцінили таку ймовірність на рівні 90–100%. Якщо взяти до уваги, що частота погодження загальної аудиторії з тезою, що *“аборт є природним та абсолютно прийнятним способом розв'язання проблем, що можуть виникнути в житті окремої людини”*, становила ті самі 4%, то виникає думка не про випадковість, а про закономірність частки респондентів, які намагатимуться позбутися позашлюбної вагітності без зайвих вагань.

Водночас можна вважати, що 26,5% з опитаних жінок, котрі з вірогідністю від 30% до 90% припустили можливість штучного переривання вагітності, формують цільову аудиторію виховної та просвітницької роботи, яка сприятиме популяризації та закріпленню продуктивних дітородних переконань задля уповільнення депопуляційних процесів в Україні. Адже, насправді, проблема не в тому чи в шлюбі, чи поза шлюбом завагітніла жінка (такий ракурс дослідження обрано винятково з міркувань зацікавлення респондентів, переважна більшість з яких були неодруженими) – проблема в тому, наскільки взагалі молода особа припускає можливість абортівного кроку. На глибоке переконання автора, якщо таке рішення сприймається як простий спосіб розв'язання власних проблем, то поведінка молодої людини не надто відрізнятиметься і за інших життєвих обставин, адже *ціна* дитячого життя від того не змінюватиметься.

Крім того, суттєвою перепоною для інтенсифікації відтворення населення України та розв'язання проблем нагромадження людського капіталу у довгостроковій перспективі,

на нашу думку, є те, що 34,6% загальної аудиторії респондентів не вважає, що аборти є вбивством людини, а тому не вважає необхідності у їх забороні на законодавчому рівні. Отже, попри загальну позитивну динаміку зменшення чисельності абортів в Україні, потенціал інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо цього питання ще далеко не вичерпаний, тут криється і значний резерв підвищення рівня народжуваності.

Ілюстрацією ролі виховної та інформаційно-роз'яснювальної роботи може бути те, що відсоток жінок, котрі зазначили, що не вдаватимуться до абарту за жодних обставин, значно перевищив частоту вибору такої альтернативи, як *“аборти є неприпустимі з будь-якої точки зору”* (69,5% проти 44,1%). А частота вибору альтернативи *“за певних обставин аборт є доцільним, проте надалі у людини виникатимуть докори сумління та нестерпне відчуття провини внаслідок порушення моральних норм”* склала 28,9%, а альтернативи *“за певних обставин аборт є доцільним, проте надалі у людини виникатимуть докори сумління та відчуття гріховності через невідповідність такого вчинку релігійним переконанням”* – 24,3%.

Отримані результати свідчать про те, що, насправді, чисельність жінок, які схилилися б на бік абортивного вибору, могла бути набагато більшою. Проте вони остерігаються відповідного кроку внаслідок остраху перед порушенням моральних та релігійних норм. Саме тому чисельність тих, хто вважає, що штучне переривання вагітності є й насправді шляхом розв'язання багатьох проблем, значно перевищила чисельність тих, хто намагався б реалізувати відповідні наміри на практиці. Ці жінки сповідують позицію: *“Я усвідомлю переваги абарту, проте не робитиму його”*. І хоча такі погляди, що сформовані в результаті суспільного виховання в Україні, ще не можна визнати цілком адекватними та продуктивними, вони, однак, є суттєвим фактором нівелювання абортивних намірів громадян.

Особливу увагу в дослідженні було приділено визначенню рушійних сил репродуктивної поведінки українських жінок. Як було з'ясовано, такі сили відображаються тезами *“високий дохід сім'ї та заробітки чоловіка”* (30,8%) і *“бажання любити та бути шанованою чоловіком, прагнення виявити властиву мені материнську любов”* (46,4%). Для порівняння, таку альтернативу, як *“пристойна державна допомога при народженні дитини та протягом перших років її життя”* обрали лише троє жінок. Тож будьмо уважні до таких результатів, адже маємо протистояння двох рушійних сил репродуктивної поведінки, і говорити про визначальне значення лише однієї з них неприпустимо. Невідомо, яка з сил виявиться домінуючою за тих чи інших обставин. Досить багато залежатиме від того, на що будуть спрямовані флюїди соціальної та економічної політики в державі: на обіцянки матеріального благополуччя, чи на забезпечення необхідних умов для виявлення природного бажання жінки бути матір'ю.

Сьогодні досить поширеною є думка про залежність репродуктивної поведінки населення виключно від рівня добробуту та статків сім'ї. Разом з тим, на нашу думку, народжуваність як результат свідомого вибору людей, хоча і перебуває під суттєвим впливом фактора матеріального благополуччя, однак не залежить від нього безпосередньо. Подібні висновки містяться і у [1, с. 72], де акцентується на майже повній відсутності руху кривої народжуваності по висхідній у більш багатих групах населення, де нібито має проявлятися позитивний вплив високого рівня добробуту на дитородну активність. Такий взаємозв'язок, а точніше його відсутність, названий у зазначеній праці «феноменом».

Звісно, застосування цього поняття не означає, що наука торкнулася чогось надзвичайного. Тут під феноменом розуміється певний компонент загальної закономірності, цілісності, а сам термін у такому контексті здавна застосовується у наукових працях з психології. В даному випадку важко переоцінити точність такого психолого-економічного підходу. Спробуємо це пояснити.

На думку автора, на динаміку народжуваності впливає не стільки сам добробут родини, скільки те, «в який спосіб», «попри що» або «жертвуючи чим» такого рівня добробуту досягнуто. Саме ці чинники визначатимуть можливість формування та збереження високого соціально-психологічного тону людини, яка має бути готовою до зачаття, виношування, народження та виховання дитини за нездоланного впливу різноманітних агресивних факторів зовнішнього середовища. Адже насправді проблема полягає не в тому, чи зможе сім'я одягнути свою дитину або нагодувати її – є різні шляхи якісного розв'язання цих питань, що не вимагають таких вже й великих трат сімейного статку. Річ в іншому – яким чином цей статок створюється, і чи вистачить у пересічній сімейній парі наснаги та сил після його формування ще й на репродуктивні настанови. Відповідно, сьогодні у загальноукраїнських масштабах варто дати відповідь на питання про те, як забезпечити соціально-психологічну готовність сім'ї до народження та виховання дитини в державі, де такі кроки вимагають справжньої самопожертви – відмови і від повноцінного сімейного дозвілля, і від розкоші перебувати у врівноваженому психічному стані.

Разом з тим, при вивченні ролі матеріального добробуту в процесі посилення репродуктивної активності населення, на окрему увагу заслуговує проблематика надання допомоги при народженні. На нашу думку, чинна практика диференціації таких виплат в Україні є дієвим інструментом спонукання сімей до народження чергової дитини. Хоча, варто зауважити, що висловлюються різні думки щодо ефективності подібних заходів. Та й самі майбутні батьки оцінюють їх впливовість по-різному. В чому причина такої ситуації?

Зі студентської лави ми пам'ятаємо, що у психічному світі людини під впливом зовнішніх стимулів та незадоволених внутрішніх потреб невинно формуються різні мотиви. Проте поведінка індивіда в реальності залежатиме не від усіх, а лише від актуалізованих мотивів – інші консервуються або відкидаються назавжди. Крім того, загальний механізм активації чи відторгнення мотивів містить не одну, а дві альтернативні траєкторії, за якими можуть розгортатися події. У першому випадку домінуватимуть когнітивно-оціночні процеси, а у другому – психіка людини оперуватиме вже сформованими настановами, що ґрунтуватимуться на досвіді індивіда, набутому внаслідок перебування в подібній ситуації у минулому.

Іншими словами, якщо ми говоримо про активізацію народжуваності в Україні, то варто усвідомлювати необхідність формування у широкого загалу населення адекватних репродуктивно-орієнтованих мотиваційних станів. При цьому спонукально-заохочувальний інструментарій має бути принципово різним для різних категорій потенційних батьків. Адже одні вже випробували на собі всю складність виховання дітей, а інші, вдаючись до репродуктивної поведінки, керуватимуться лише обмеженими уявленнями про переваги чи труднощі батьківства. І якщо для активації мотиваційної сфери останніх іноді достатньо просто звернутися до ментальних стереотипів про “справжню сім'ю”, “кохану дружину”, “спроможного батька” чи “люблячу матір”, то для перших, які вже добре усвідомлюють чого варте виростити дитину за відсутності розвиненої соціальної інфраструктури та достатнього матеріального забезпечення, таких звернень до ідеалізованих образів виявиться замало. Тут необхідно застосовувати конкретніші мотиватори репродуктивної поведінки населення, яке не надто квапить народжувати дитину вдруге або втретє.

Так, через анкетування студентської молоді автор зафіксував мізерність частки респондентів (0,8%), які вважають, що “*пристойна державна допомога при народженні дитини та протягом перших років її життя*” спонукатиме сучасну жінку прийняти репродуктивне рішення. На противагу нашим результатам дослідження, у [5], навпаки, зазначається про

достатньо високу частку тих, хто оцінює збільшення допомоги при народженні дитини як істотний мотиватор репродуктивної поведінки (21,8% у 2008 р. та 27% у 2009 р.). Якщо взяти до уваги відмінності у віковій структурі респондентів за різних досліджень (а ми досліджували думки виключно молодого покоління, буденність якого у переважній більшості випадків ще не обтяжена досвідом дитячого виховання), то виявлене “протириччя” лише доводить правомірність наведених вище висновків автора. Ось чому в процесі реалізації завдань зі збільшення сімей з дітьми другої та третьої черговості народження вкрай необхідно враховувати відмінності у механізмах формування репродуктивних мотивів. Адже якщо у випадку молодих бездітних сімей інформаційно-роз’яснювальна робота є достатньо ефективним заходом, а проблематика державної допомоги дещо відсуватися на другий план, то для сімей, які вже мають дітей, надання значної допомоги при народженні є базовим фактором перегляду та оновлення дітородних орієнтацій.

Зрозуміло, що сама по собі інтенсифікація народжуваності не є самоціллю. Такі наміри мають гармонійно доповнюватися завданнями із забезпечення здоров’я новонароджених дітей. Лише тоді стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку України будуть досяжними, адже якості молодого покоління безсумнівно ляжуть в основу майбутніх ознак людського капіталу держави. Саме тому нині нагальною є потреба в проведенні комплексу заходів, спрямованих не лише на активізацію репродуктивної поведінки населення, а й на забезпечення здоров’я народжених дітей, що в підсумку створить необхідні передумови для формування бажаних кількісних та якісних характеристик людського капіталу України у довгостроковій перспективі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, у процесі активізації репродуктивної поведінки населення України зусилля держави мають бути спрямовані не тільки на зростання добробуту сімей. Це не єдиний пріоритет. Варто пам’ятати й про важливість якісного відновлення соціальної інфраструктури, забезпечення високих соціальних стандартів в українському суспільстві, що дасть змогу переконати молодих людей у можливості їх повноцінного життя як майбутніх батьків, забезпечить на цій основі позитивну динаміку народжуваності в Україні.

Важливість таких кроків обумовлюється тим, що якщо ми й надалі концентруватимемо увагу тільки на проблематиці матеріального благополуччя громадян як визначального фактора відновлення репродуктивних мотивів, то це не сприятиме зростанню рівня народжуваності в Україні у найближчій перспективі. Адже, з одного боку, досягнення бажаного рівня матеріального добробуту та подолання ірраціонального розшарування суспільства за ознакою сімейних статків вже “завтра” є досить сумнівним. З іншого — навряд такі сумніви взагалі колись розвіються, якщо найближчим часом держава не уникне подальшого загострення репродуктивно-відтворювальних проблем, а отже, і проблем забезпеченості робочою силою у загальнонаціональних масштабах, без чого наміри та спроби досягнення сталого соціально-економічного розвитку позбавлені всякого змісту.

Джерела

1. *Україна на шляху до п’ятнадцятої річниці Міжнародної конференції з народонаселення та розвитку: Стан реалізації Україною Програми дій МКНР протягом 1994–2009 рр.* – К.: «День Печати», 2009. – 123 с.
2. *Скотт Вульф. Человеческое развитие в зеркале статистики: Как читать цифры?* / Региональное бюро ПРООН по странам Европы и Содружества Независимых Государств. – Братислава, 2006. – 307 с.
3. *Шлюб, сім’я та дітородні орієнтації в Україні.* – К.: АДЕФ-Україна, 2008. – 256 с.

4. *Населення України. Народжуваність в Україні у контексті суспільно-трансформаційних процесів.* – К.: АДЕФ-Україна, 2008. – 288 с.

5. *Курило І., Аксьонова С. Як зупинити старіння населення // Праця і зарплата.* – 2009. – № 30 (658). – С. 4–5.

Анотація. У статті охарактеризовано проблеми активізації репродуктивної поведінки населення, а також проаналізовано вплив динаміки народжуваності в Україні на перспективи формування її людського капіталу.

Аннотация: В статье охарактеризованы проблемы активизации репродуктивного поведения населения, а также проанализировано влияние динамики рождаемости в Украине на перспективы формирования ее человеческого капитала.

Summary. Problems of activation of reproductive behavior of the population have been characterized in the article as well as the influence of the birth rate dynamics in Ukraine on the perspectives of its human capital formation has been analyzed. On the basis of analyzing the statistical information and data interpretation got in the result of inquiries of the people of young reproductive age there have been made the conclusions concerning the conditionality of the dynamics of the reproduction of population in Ukraine by the level of socio-economic development of the state, the interconnection of the reproductive preferences of youth with the mentality stereotypes prevailing in the society has been analyzed as well as the specific of the motivation mechanism of the reproductive activity of the population has been specified in the article.

Ключові слова: людський капітал, репродуктивна поведінка, народжуваність, абортівні наміри, мотиваційний механізм репродуктивної активності.

Ключевые слова: человеческий капитал, репродуктивное поведение, рождаемость, абортивные намерения, мотивационный механизм репродуктивной активности.

Key words: humane capital, reproductive behavior, birth rate, abortion intentions, motivation mechanism of the reproductive activity.

Стаття надійшла до редакції журналу 20.11.2009 р.